

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף צד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם שומר חנים יכול להתנות להיפטר מפשיעה?

מבואר במשנה ששומר יכול להתנות עד חיובי שמירה שונים ממה שהגדירה אותו התורה. (בשורש הדין של תנאי על מה שכתוב בתורה ע"י עיונים על הדף לעיל נא). שואלים הראשונים, מדוע נקטו במשנה דוגמה של שומר חנים שמתנה להיפטר משבועה, שיתנה שומר חנים להיפטר מתשלום אם יפשע. לשון השיטמ"ק בשם רבינו יונתן "אבל לא קתני להיות פטור מתשלומין כמו דתני בשואל לפי שאין שטות כזה עולה על דעת אדם שיתנה שיהיה פטור מפשיעה שאם כן לא נקרא שומר אלא מזיק ולא מסרה לו כי אם לשמרה אלא עלה על דעתו שיפטרנו מדבר שבא לו על ידי אונסין." עכ"ל. בהגהות אושרי (כאן ס' יז) כתב וכתב ה"ר ברוך מריגנשפור"ג גדל נקט גבי שומר חנים להיות פטור מתשלומין כדקתני גבי שומר שכר משמע דלא מיפטר אם פשע אפילו התנו.

מבואר שנחלקו הראשונים מה יהיה באופן ששומר חנים באמת יתנה להיפטר אם יפשע, דעת רבינו יונתן שלא נכתב כזה דבר תמוה במשנה, אבל לו יהי ויתנה, לכאורה אין בכך חסרון ובאמת אותו "שומר" חנים, יהיה פטור. אך רבינו ברוך סבר שאין שייך להיפטר מפשיעה.

כדעת רבינו יונתן, נראה אף מדברי התוס' לעיל (צג, ב ד"ה אי) שכתבו בסוף דבריהם "ושמא אפילו מסרו לשומר חנים ופטריה מפשיעה פטור, דלא חשיב תחילתו בפשיעה בכה"ג" עכ"ל.

אמנם צריך לעיין ולברר בדברי רבינו ברוך, מה שייך לומר שיהיה חייב אם התנה להיפטר, ונהי דהוי פושע, אבל בדיוק ע"י התנה להיפטר. וכבר למדנו במסכת בב"ק (צב, א) אם אמר קרע כסותי ע"מ להיפטר, פטור. וכאן הבעלים שנתן לו שמירה בצורה של פטור מפשיעה, על מה יוכל לחייבו. ועוד ראיתי שהקשה בספר דבר יעקב (אז א"ג) שניתן לחייב שומר בפשיעה, אם קיבל על עצמו שמירה ופשע בשמירתו שהרי דינו כמזיק כפי שכתב הרמב"ם (שכירות ב, ג) שפושע חייב מדין מזיק, אולם כאן לא קיבל שמירה ומאידך דין נגייבו. אמת שהוכיח רבינו ברוך שהמשנה השמיטה דין שומר חנים שמתנה להיפטר מפשיעה, אולם דבר זה ניתן כאמור ליישבו כדברי רבינו יונתן, שזה דבר תמוה שיהיה כזה דבר. אך לחייבו מנין לנו.

כפי הנראה יסוד הדברים כך הוא, כפי שהבאנו לעיל מדברי התוס', שאם מסרו לשומר חנים שיפטר בפשיעה, פטור. מה שייך לקרוא לאותו שומר "שומר", על מה בדיוק הוא שומר, הגדרת שומר זה אדם שמקבל שמירה, עד שדנו בגמ' (ב"ק עט, א; לקמן צט, א) אם מקבל שמירה במשיכה או ע"י התחייבות וכו', וכאן בגמ' הביאו שמתחייב ע"י קנין או ע"י הנאה, מבואר שלהיות "שומר" זה לא הסכמה באויר, זה התחייבות לשמור, ברעו שהסכים לשמור קיבל מעמד של "שומר" על כל הלכותיו ועל כל פעולותיו, כפי שלמדנו במסכת בב"ק, שנחלקו רבנן ורבי יהודה, האם הסכמה להכניס לרשותו חפץ זה מגדיר את השומר ל"שומר", או שצריך לומר בפה שמקבל על עצמו את השמירה.

א"כ באמת צריך להבין לאידך גיסא, מה ההבנה ששומר חנים יכול להיפטר מפשיעה. הוא כלל אינו שומר שנדון בו משהו שיפטר עליו, כמו שלא נוכל לחייב אדם מן השוק, על מה שלא שמר את חפציו של פלוני כך, לא נוכל לחייב את השומר חנים שהתנה להיפטר על פשיעה. זה לא הלכה בהלכות שמירה, שיכול הוא להיפטר. זה אדם שלא נכנס להלכות שמירה ולכן אין עליו תביעה. ומה כתבו התוס' שאין זה בכלל תחילתו בפשיעה וכו'.

אלא החילוק הוא ברור, אדם שלא מקבל על עצמו להיות שומר, ולא נכנס להלכות של פרשת שומרים, לא נבא אליו בתביעות ואין בו נידון של חיוב פטור או תנאי כזה או אחר. אבל אם קיבל על עצמו להיות שומר, היינו להיות במעמד של "שומר", עתה יש לדון בו כפי ההלכות של פרשת שומרים, שומר חנים מתחייב בפשיעה שומר שכר בגניבה ואבידה וכו', הוא בכלל מעמדו של שומר, ועתה מעוניין להתנות להיפטר, ממה להיפטר? כל שומר כפי חיובו ופטוריו, אם הוא שומר חנים המעוניין להיפטר מפשיעה, אין הכוונה שהוא לא שומר, אלא יש לו מעמד של שומר, ובא להיפטר אם לא ישמור כראוי והבהמה תינזק וכו', דעת רבינו יונתן, שיכול להיפטר מחיוביו. דעת רבינו ברוך שאם נפטר מחיובי פשיעה, היו אומר שאינו שומר. אין שומר שנפטר מהמנימום של החיוב, ואם הוא שומר היות וקיבל על עצמו את פרשת שומרים הכתובה בתורה, נמצא שכלל הפחות מתחייב הוא בפשיעה, ומתמושכל זה לא יכול להיפטר.

בידון של קרע כסותי ותפטר, המזיק פטור. אמת, הוא פטור היות ומעולם לא היה סיבה לחייבו, הבעלים התירו לו להזיק את כסותו, ואין מה שיעכבו מלהזיק, אין לו שום שיעבוד כלפי הבעלים למנוע את הנזק.

אולם סבר רבינו ברוך, ב"שומר" עצם "פשיעה" מהווה סתירה לחושג שומר ולקבלת שמירה שהתורה הגדירה בפרשת שומרים. לגבי סגנונות החיוב של שואל, שומר שכר, יכול אדם להפחית בשמירה ולהפחית בחיובי, אולם פשיעה

משמעותה נזק, ודבר זה נוגד את המושכל שיש במעמדו של שומר ולכן לא יכול להתנות על דבר זה.

סיכום הדף

נושא היום: אונסין. קבלת שמירה. חיובי שומרים.

לדעת רבנן, כאשר בא זאב אחד לעדר, אין זה אונס, אך כאשר באו **ב' זאבים** זה אונס. **לדעת רבי יהודה**, כאשר הזאבים באים בחזקה, אף זאב אחד אונס. **לדעת רבנן**, כלב אחד אינו אונס, שנים, אונס. **לדעת יעקב הבבלי בשם ר"מ**, אם באו מצד אחד אינו אונס, אם באו מב' צדדים, אונס. **ליסטיים**, זה אונס, **העמיד רב** שמדובר בליסטים מזויין, **שאל"כ** יש להעמיד אחד כנגד אחד והשומר יסלקו. **והסתפקו** מה דינו של שומר מזויין מול ליסטים מזויין, **ופשטנו מסברא** שהשומר אינו מחוייב לחסור נפשו.

חולץ רב אונס, **אם ראה ליסטים** ואמר לו שהם חונים במקום פלוני ויש הרבה רועים שיעזרו, **וכו'**, וב"כ לא הליסטים, חייב היות זה דומה להולץ את הבהמות למקום ליסטים. **אם ראה ליסטים**, **אם ראה ליסטים** ואמר לו שהם חונים במקום פלוני ויש הרבה רועים שיעזרו, **וכו'**, וב"כ לא הליסטים, חייב היות זה דומה להולץ את הבהמות למקום ליסטים.

יכול שומר חנים להתנות שמדיני שמירתו לא יתחייב שבועה, **וכן** שאר השומרים להיפטר משבועה או מתשלום. **כל מתנה** על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל. **אם הקדים** בעשיית התנאי את המעשה, תנאו בטל. תנאי שאפשר לקיימו והקדים את המעשה, התנאי קיים, ואם לא התנאי בטל והמעשה קיים. **אמר רב טבלא בשם רב**, שדן המשנה זה לדעת רבי יהודה בן תימא, **שסבר** שתנאי שא"א לקיימו זה רק להפליג בדברים אבל המעשה חל. **ולדעת רבנן** התנאי קיים למרות שלא שייך לקיימו, כגון אמר לאשה הרי זה גיטך **ע"מ שתעלי תמשיים וכד'**, **אם נתקיים התנאי**, גט, לא נתקיים התנאי, אין גט. **פסק ר"ב** בשם רב כדברי רבי יהודה בן תימא.

למסקנת הגמ', המשנה כדעת רבי מאיר שאמר שמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, **והדין האמור במשנה** שיכול להיות ששומר יתנה באופן אחר מדיני שמירתו, אין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה אלא שיעבד את עצמו באופן אחר. **דין תנאי** קודם למעשה, זה אחד מיסודות התנאים של רבי מאיר.

לדעת שמואל שומר מתחייב ביותר מדיני שמירתו (שומר שכר להיות כשואל) ע"י קנין. **לדעת ר"ה**, א"צ קנין ובהנאה שיצא עליו קול שהוא נאמן משעבד את עצמו.

פירוש השואל
שאל את הבהמה יחד עם הבעלים, פטור באונס, "אם בעליו עמו לא ישלם". **שאל** וזאת שאל אף את הבעלים, חייב "בעליו אין עמו שלם ישלם".

מדיקת הגמ' שפטור "שאלה בבעלים" זה באופן ששאל את הבהמה **ביחד** עם הבעלים ממש, ושייך **באופן: א**, פרה במשיכה בעלים באמירה. **ב**, נמצאת הפרה בחצר של שואל ואמר בעל הפרה אני ופרתי מושאלים לך. **ג**, שאמר למשאל לא תהיה מושאל לי ועל שאמשוך את הפרה.

ארבעה שומרים יש בתורה, **שומר חנים** נשבע על הכל. **שואל** משלם על הכל. **שומר שכר ושוכר**, נשבעים על אונס, וחייבים בגניבה ואבידה. **הפסוקים: פרשה ראשונה** לגבי שומר חנים, שנפטר בשבועה אף על גניבה - "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לטעמך ונגנב מבית האיש וכו' אם לא ימצא הנגנב ויקרם בעל האלקים אם לא ישלם ידו במלאת רעהו וכו' אשר יאמר כי הוא זה ער האלקים יבא דבר שניהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שניהם לרעהו". אמנם בטוה"ק טענת גנב, משלם שניים אבל הכלל שקרן בלא שבועה יותר חמור מפסל משלם שבועת שקר. **פרשה שניה** בשומר שכר חייב על גניבה - "כי יתן איש אל רעהו חומר או עור או ע"ה וכל בהמה לטעמך ונתן או ישלם או ישלם את ראה שבעת ד' תהיה בין שניהם אם לא שלחו ידו במלאת רעהו ולקחו בעליו ולא ישלם ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו אם טרף יטרף יבארו עד הרמפה לא ישלם". **פרשה שלישית** בשואל - "וכי ישאל איש משה רעהו וישלם או נתן בעליו אין עמו ישלם אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו". (שמות כב ו-ז)

שואל שכל ההנאה שלו, חייב קנין על כל דבר. **אמנם** צריך לתת למוד העמידו שהבהמה באגם. **אמנם** צריך שמירה, העמידו ששומר העיר שומר על הבהמות. **אז** שהכוונה שרוב ההנאה שלו. **אז** שמדובר בשאלת כלים שאין הוצאות על מזונות ושמירה.

שומר שכר ושוכר, חייבים על גניבה ואבידה, בני גניבה" מבואר בפסוק "אם גנב יגנב". חייב באבידה, **למ"ד** לא דיברה תורה כלשון אבידה. **נוקטת הגמ'** מלדעת רבי יונתן, ניתן ללמוד מ"א"ו" לרבות, שהוא לומד שאף אם לא נאמר "או" נאמר ב' מקרים בפסוק, **ולמדנו דבריו** במקלל אביו ואמו שנאמר "את אביו ואת אמו" ואמר רבי יונתן שאף המקלל אחד מהם חייב מיתה, כיון שהתורה לא כתבה במפורש שדוקא כאשר מקלל שניהם בבת אחת. **אז** דיברה תורה כלשון אבידה, **שנה** בלעדית נאמר חייב השואל עד שתשבר ותשבה ביחד. **נוקטת הגמ'** שישאל המילה "או" בהכרח לחלק ולרבות או שברוה או שבויה, שאין סברא לומר שיהיה חייב רק באופן שמתה כלה או חציה.